

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Beelden-Dienst Ende Vasten Met Haere Ceremonien Soo
Sy Ghebryckt Worden Vande H. Roomsche Kercke
Bevestight Met De H. Schriftvre Ende De HH. Ovt-Vaders
vande eerste 400. jaeren**

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, 1664

Het Tweed Tractaet. Van het uyt-stellen der Beelden in't publijsk.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71387](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71387)

HET
TWEEDE TRACTAET.

*Van het uyt-stellen der Beelden in't
publyck.*

HET EERSTE CAP.

Wordt bewesen dat het gheoorloft
is beelden te stellen in't
publyck.

Bewijsuyt de H. Scriftueren

TEn eersten. *Exodi Cap. 25. v. 18, 19. &c.* Ghy sult twee Cherubine van gout maecken, van dichten goude sult ghyse maecken, uyt de beyde eynden des versoendeckfels.

V. 19. Ende maeckt u eenen Cherub uyt het een eynde aen deser zijde, ende den anderen Cherub, uyt het ander eynde aen ghene zijde.

V. 20. Ende de Cherubinen sullen haere beyde vleugelen om hooghe uyt-breyden, bedeckende met haere vleughelen het versoensel: Ende haere aensichten sullen recht over teghen malcanderen zijn, &c.

Ten tweeden. *Numer. Cap. 21. v. 8.* Ende de Heere seyde tot Moyses: Maeckt u een vyerighe slanghe ende steltse op een staeck, ende het sal geschieden, dat al die gebeten is, als hysse aensiet, soo sal hy leven.

V. 9. Ende Moyses maeckte een koperen slanghe, ende stelde se op een staeck, ende het gheschiede, als een slange yemandt beet, soo sagh hy de koperen slanghe aen, ende hy bleef levendigh.

Ten derden *Lib. 3. of 1 Regum Cap 6. v. 23.* In de aanspraecck-plaetse maecte Salomon twee Cherubinen, van olye achtigh hout, elcker hooghe was thien ellen.

V. 29. Alle de wanden van't huys in't ronde graveerde hy met uyt-ghesnedene gravinghen, ende heeft daer in ghemaect, Cherubinen, en palm-boomen, en verscheide schilderyen, als uytstekende, ende uytkomende uyt den muer.

Eerste opworpinge van Partije.

Dese beelden en werden niet uyt-ghesteldt tot eerbiedinghe.

Antwoorde.

Wat daer van is sullen wy hier naer sien in't volghende *Cap. 5 1.* 'Tis my hier ghenoegh / dat Schryftuere seght / dat de beelden zijn uyt-ghestelt in't publyck / als te weten / in't tabernakel / in den tempel / op't velt.

Tweede opworpinge.

Dese boornoemde beelden / zijn ghemaect gheweest door het expres bevel Godts.

Antwoorde.

Wat raecke de beelden die Salomon heeft ghestelt in den tempel / daer van en hebnde ick gheen uyt-druckelijck ghelofte Godts: Alleen kan ick bespeuren dat Salomon in het maeken der Cherubinen naeghevolght heeft het exempel van Moyses, aen den welcken Godt hadde belast / dat hy twee Cherubinen soude maeken aen d'Arcke / ende die stellen in't Tabernakel: Draeghe / waerom de Christenen dit exempel van Moyses niet eben moghen naevolghen (sonder expres bevel) ghelijck als Salomon?

Verhalben / genomen nu / dat alle die boornoemde

de

vande beelden, ende Beelden-dienst. 39
de beelden/ghemaect/ende upt-ghesteldt waeren
dooz het expres bebel Godts/wat doet dit ter sae-
ke? in teghendeel / ick neme dit tot ons voordeel/
ende segghe / dat wy daerom oock onse Beelden
wel moghen stellen in't publyck. Dit bewijse ick
aldus.

Ten eersten, Daerom heeft Salomon ghemeynt
dat hy de beelden der Enghelen/ wel mocht mae-
ken/ ende stellen in het publyck (al hoe wel hy
hier toe gheen expres bebel Godts hadde) om
dieswil dat dierghelyck bebel was ghegeuen aen
Moyses; Ergo van ghelycken meynen wy / dat wy
de beelden der Enghelen wel moghen stellen in
het publyck / sonder expres bebel / omdieswil dat
Salomon dat heeft ghedaen / volghende alleen het
exempel van Moyses.

Ten tweeden. Ghelyck Partye bekent (soo wy bo-
ven ghesien hebben) het maecken/ende enckel upt-
stellen der Beelden/en is in sijn selven niet quaet/
maer onbescheyden: doch als het Godt ghebiedt/
soo moet het noodtsaeckelijck goet worden / ergo
soo lanck als het niet upt-druckelijck verboden en
wozt/soo blijft het goet: Maer het maecken/ en-
de enckel uptstellen der Beelden / en is nergheng
naederhandt uptdruckelijck verboden gheweest /
soo is het dan / upt kracht van't voozgaende ghe-
bodt Godts/goet gheleben/Ergo/soo en kan het
ten minsten niet quaet/noch ongheoozloft wesen/
sich naer dit ghebodt te boeghen: Ergo het mae-
ken/ ende enckel upt-stellen van beelden in het
publyck/en is noch quaet/noch ongheoozloft.

Derde opworpinghe.

De beelden van de Cherubinen, waeren gestelt
in het binnenste / ende heymelijckste deel van den
Tempel / ende bukten de ooghen des volcks / de
welcke oock niemant en sagh als de opperste
Priester / ende dat maer eens s'jaers: soo seght
Perkinsius Boven.

Antwoorde.

Erant oper-
culo imposi-
ta effigies
duæ, quas
Hebræi Che-
rubos vocâr.

Ten eersten Ofte Perkinſius gaet hter met bedroch om/ofte is onerbaeren geweest in de Architecture van d'Arcke. Ick bekenne datter Cherubinen waeren in het Heyligh der Heylighen, die vast stonden/ende van het volck niet en wierden ghesien; maer daer waeren oock twee Cherubinen de welke vast waeren aen d'Arcke/want soo gherupghyt Josephus *Lib. 3. Antiq. Iudaic. Cap. 6.* segghende: Op het deeksel waeren ghestelt twee beelden, de welke vande Hebreuwen, worden Cherubin ghenoeemt.

Villalpandus *Lib. 3. in Ezech.* in sijne figueren/die hy hter van heeft laeten upt-gaen in druck / macckse vast ober weer zijden vande Arcke / houdende het deeksel vande Arcke in haere handen: Soo wan- neer dan dat de Arcke wierdt om-ghedzaegen/soo wierden dan die Cherubinen saemen ghedzaeghen in het ghesicht van de heele Ghemepnte / ober- sulckx Perkinſius heeft groot onghelijck / als hy seght in't ghemepn/sonder exceptie/dat de beelde van de Cherubinen niet en wierden ghesien van het volck.

Ten tweeden, Ghenomen nu / dat het soo waer; wat sal hy dan segghen van het meraelen serpent; het welck opghericht was / ofte op eenen bergh/ ofte op een vlack belt? wat sal hy segghen van alle die beelden / de welke ghemaect waeren den heelen tempel deur van Salomon?

Vierde verworpinghe.

De beelden en moghen in't publijck niet ghestelt worden / op datter gheen perijckel en is van Afgoderije.

Antwoorde.

Maer wasser meerder perijckel van Afgoderije als onder de joden? hadden sy niet ghemaect een gulden

van de Beelden, ende Beelden-dienst. 41
 gulden kalf om dat te aenbidden? waeren sy
 in de woestijne niet op alle kanten omrin-
 ghelt met Heydenen/ ende Afgodisten? wae-
 ren sy een deel niet besmeurt niet de Afgode-
 rijen dese sy hadden sien bedrijven in het lant
 van Egypten? dies niet tegenstaende soo heeft
 Godt haer gheboden dat sy beelden souden
 maeken van Engelen/ende van het serpent/
 etc. waerom en souden de Christenen het sel-
 ve niet moghen doen / of wat perijckel kan-
 der wesen van Afgoderije / als dese nu van
 alle kanten is upt-gheroept?

HET II. CAPITTEL.

Het voorgaenden wort bewesen uyt
 het ghebruyck vande eerste Chri-
 stelijcke Kercke, ofte uyt de HH.
 Vaders vande eerste 400. jaeren.

Eusebius Cæsariensis. Anno 320.

Libro 3. de vitâ Constantini Cap. 48.

Ghy kont noch sien by de Fonteynen/ de
 welke zijn in't midden vande merck/ de
 teekenen van eenen upt-nemenden her-
 der / wel bekend aen die / de welke erbae-
 ren zijn in de Schyftuere. Daniel oock met
 de leeuwten ghesneden in koper / ende blinc-
 kende van goude plaeten. Soo groot is daer-
 en-boven ghelweest / ende soo goddelijck de
 liefde des Keysers / dat hy in den inganck vā
 het paleys / in het alderuytmenste quaer-
 tier / in het midden van het bergulden ghe-
 twelfsel des huys / in een seer groot uptghe-
 sprekt raesereel / heeft doen vast-maeken het
 C 5 teecken

^a Videas etiam ad-
 huc, licet, apud fon-
 tes in medio foro
 positos, pastoris pra-
 clari symbola, illis
 qui sacris litteris eru-
 diti sunt, satis cogni-
 ta. Danielem quoque
 cum leonibus in ære
 incisum, aurique la-
 minis splendentē.
 Tantus item, & tam
 divinus amor impe-
 ratoris animū com-
 plexus est, ut in ipso
 palatij introitu, in
 ædificio omnium ex-
 cellentissimo, in me-

die recti laqueari in-
aurato, in tabulâ ma-
ximâ explicatâ, salu-
taris passionis insigne
ex lapillis pretiosis
eiusque modi, au-
roque multo, polite
elaboratis confectû
figendum curaverit.
Istud imperatori san-
ctissimo regni firmû
vidobatur esse pro-
pugnaculum,

teecken van de saeltighe passie / ghemaect
van kostelijcke ghesteeenten van alle soorte /
ende van goudt / altemael seer konstigh ge-
werckt. Dat teecken schein aen den alder-
heylighste Keyser te wesen/eene vaste sterck-
te des ryckx. a

Den II. Basilius Anno 370.

Sermone de S. Barlaam.

b Assurgite nunc
mihi, ô clarissimi
athleticarum virtutû
pictores, & militis a-
breviatam imaginem
vestris magnificate
artibus, obscurius
à me, qui coronatus
est scriptum, vestra
sapientia fulgorate
coloribus, &c. vide-
bo clariorem in ve-
stra depictum imagi-
ne luctatorem. Plorât
dâmones, martyris
factis fortibus & nûc
perculsi. Combusta
illius manus, & vin-
cens ostendatur, &
pingatur in tabulâ si-
militer & ipse Aga-
norheta luctantium
Christus.

c Templum hoc
quod Deo, & nobis
extruxit, opus sanè
haud silentio dignû:
Nam & octo aquila-
teris rectis in se oc-
currit. & columnarû,
ac porticum elegân-
tia, per laquearia in
altû assurgit, & quide
ejusmodi picturis or-
nata, ut nec natura
ipsi concedant.

b Staet my nu op/o aldervermaerste schil-
ders van vroom-daedighe deughden / ende
bereert met u lieden konstê het verkozt beelt
van den Soldaet: verlicht met de berwen
van u lieden wijshepdt 't welck van my
dupster gheschreven is/ etc. Ick sal in u lie-
den beelde den kloecken heldt klaerder up-
ghedrukt sien. Dat de dupbelen krysschen/
berbaest zijnde ober de kloecke daeden des
Marcelaers. Datmen vertroone sijne ver-
brande / ende winnende handt. Ende dat-
men van ghelijcken in het raefereel schildere
Christum den Prince der stryden.

Den H. Gregorius Nazianzenus. Anno 380.

Oratione 19. in laudem defuncti Parris.

c Dese Kercke/ de welke / mijnen vader
vanz Godt / ende vooz ons heeft ghebouwt/
is een werck / het welck niet en magh ver-
swighen worden/want het is in malkande-
ren ghehouden met acht ghelijck-hoeckighe
stukken / ende steeckt om hoogh in de locht
op schoone pilaeren/en galerijen / ende met
schoone ghewelfselen / de welke niet soo-
daenighe schilderijen berciert zijn/dat sy aen
de natuere selve niet en wijcken.

DEN

Den H. Gregorius Nyffenus. Anno 380.

Oratione de laudibus S. Theodori.

^a Indien yemant komt in eentighe plaetse ghelijck aen dese / daer heben ghehouden wordt onse vergaederinge / daer de ghedachtenisse / ende heplighe Reliquien zyn van den rechtbeerdighen Theodorus, Dooz eerst neemt hy sijn vermacck in de grootdaedighepdt van die saecken / de welcke hy siet / als hy aenschouwt dit huys als eenen tempel Gods / dooz de grootte van den bouw / ende luster van het toegewozpen bercefsel pertinent wel ghezocht. Daer den timmerman het hout heeft ghefozmeert in gedaenten van Dieren / ende den metsers de steenen-stucken heeft gepolpsteert soo klaer ende glat als een silber. Den schilder heeft oock bloemen inghetwerckt / gheschildert wesende in het beelt van de konste / de kloecke daeden des Martelaers / sijnne stryden / en pynen / de woerde ende groutwelijcke gedaenten van de Tyrannen / het oberdzagghende gheweldt / dat brandende fozney / de alder-saelighste doodr vanden Campioen: Dit altemael / stryden ende arbeiden des Martelaers / heeft hy ons upt ghedruckt / met verwen konstelijck afstreckenende / als eenen boeck / die self sijnne uplegghinghe medebringht / ende heeft de Kercke verciert ghelijck als eene lustighe / ende bloepende wepde. want oock de swijghende schilderij pleeght in den muet te spreken / ende op het hoogste nuttig te zyn.

^a Quod si venerit ad aliquem locum similem huic, ubi hodie noster conventus habetur, ubi memoria iusti, sancti q; reliquiae sunt. Primum quidem earum rerum magnificentia, quas videt, oblectatur, dum adem ut templum Dei, & magnitudine structurae, & adiecti ornatus decore splendide elaboratum inuenitur. Vbi & faber in animalium figuram lignum formavit, & latomus ad argenti levitatem crustas lapideas expolivit. Induxit autem pictor etiam flores, artis in imagine depictos, fortia facta Martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes Tyrannorum formas, impetus violentos, flammeam illam fornacem, beatissimam consummationem Athletae, omnia nobis tanquam in libro quodam, qui linguarum interpretationes continet, coloribus artificiose depingens, certamina atq; labores Martyris nobis expressit, ac tanquam pratum amaranthum, ac floridum, templum exornavit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse.

Den

Den H. Ioannes Chryfostomus. Anno. 398.

In Encomio Meletij.

a Non ad nomen solum fuistis affecti, sed ad ipsam etiam figuram corporis. Quomodo enim fecistis in nominibus hoc etiam fecistis in illius imagine. Etenim in palis annulorum, & in phialis, & in thalamorum parietibus, & ubique sacram illam multi expresserunt imaginem, ut non solum audirent sanctam illam appellationem, sed etiam ubique viderent figuram corporis, & ejus excelsus duplicem haberent consolationem.

a Ghylleden en zyt niet alleen roegedaen geweest tot den naē vanden H. Meletius, maer oock tot de ghedaente sijnē lichaemg: want 't ghene ghylleden ghedaen hebt ten opsichte van sijnen naem / hebt ghylleden oock ghedaen ten opsichte van zijn beelddt. Want veele hebben zijn beelddt upt-ghedzucht in de ghesteeften van haere ringhen / ende op de bekers / ende op de mueren van haere slaepkamerz / ende ober al / op dat sy niet alleen dien hepligen naem en souden hoozen / maer oock ober al souden sien het affersel des lichaemg / ende dat sy dobbelen troost souden hebben in sijne doodt:

Den selven.

Homiliā quod Christus sit Deus.

b Crucem ubique celebrari videre licet: in domibus, in foro, in solitudine, in vijs, in montibus, in collibus, in vallibus in mari, in navigijs, in insulis, in lectis, in vestibus, in armis, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in symposijs, in libris, in civitatibus, in vicis, in locis quæ habitantur, & quæ non habitantur.

b Men kan sien dat het kruys ober al geviert wordt / in de hupsen / op de merckt / in de woestijne / op de weghen / op de gheberchren / op de heubelen / in de vallepen / op de zee / op de schepen / op de eylanden / in de bedden / op de kleederen / op de waepenen / op de silbere / ende goude vaeten / op kostelycke ghesteeften / in schilderjen op de mueren / in de slaepkamerz / in de herbergen in de boecken / in de steden / op de dozpen / in de plaetsen die bewoont / ende niet bewoont worden.

Den H. Nilus Anno 420.

Epistolā ad Olympiodorum Proconsulem.

c Novi ac veteris testamenti historijs

c Ick wilde wel dat de mueren van de Kercke

van de Beelden, ende Beelden-dienst. 45
 Kercke (die ghy Olympiodore wilt bouwen)
 van twee zijden verhoort werden met de Hi-
 storien van het nientwe / ende oude testamēt /
 ende dat dooz de konste van eenen bande cr-
 barenste schilderz: Op dat die / de welke
 ontwetende zijnde / ende de heylighe Schryf-
 tuere niet en kunnen lesen / dooz het beschou-
 wen van de schilderz haere memozye ver-
 berschen van de ghene / de welke oprechte-
 lijck aen dien waerachtighen Godt dooz
 byzome seften / hebben ghedient; ende op dat
 sy berweckt worden tot den strijdt van de
 heerlijcke / ende prijsbaere daeden / dooz de
 welke sy de aerde met den hemel hebben
 verwisselt / eerende dooz de beschouwinghe
 't ghene sy niet en hebben ghesien.

Theodoretus Anno 430.

In Historiâ Religiosâ.

^a Men seght dat den naem vanden H. Si-
 meon Stylita, binnen Roomen (de welke verre
 de meeste is onder alle de steden) by alle
 menschen soo vermaert is gheweest / dat sy /
 in alle de inganghen vande winckelz / ende
 in de galerijen / klepne beelden aen hem heb-
 ben ghestelt / tot haere bescherminghe / ende
 hulpe.

Eusebius Cæsariensis. Anno 320.

Libro 7. Historia Ecclesiastica Capite 14.

^b Wy hebben verstaen dat te Cæsarea Phi-
 lippi, ghetoont wordt het huys van die vrou-
 we / die Christus vande bloedt-loop verlost
 heeft / ende datter voor de deure vā dit huys
 staet een koperen beeldt van de voorszeyde
 vrouwe / ghestelt op eenen verheven steen /
 met gheboghen kulen / ende met de
 handen

hinc inde parietes tē-
 pli repleri doctissimâ
 pictoris operâ velim,
 quo scilicet hi qui
 litteras non norunt,
 neque sacram Scrip-
 turâ legere queunt,
 contemplatione pi-
 cturâ in memoriam
 reducant, quinam
 germane vero illi
 Deo per fortia facta
 fervierunt, atque in
 certamen excitentur
 gloriosorum, & lau-
 datorum facinorum,
 per quâ cū cælo ter-
 ram commutarunt,
 venerantes scilicet
 per contemplationē,
 quæ non viderunt.

^a Aiunt Romæ,
 quæ est longè omniū
 maxima, eum fuisse
 adeo omniū sermo-
 ne celebratum, ut in
 omnibus officinarū
 vestibulis, & portici-
 bus ei parvas posue-
 rint imagines. hinc si-
 bi tutelam, & præsidi-
 um parantes.

^b Cognovimus pro-
 foribus domus illius
 æneam mulieris effi-
 giem genibus flexis,
 & manibus in modū
 supplicantis, in ante-
 riorem partem extē-
 sis super editum lapi-
 dem collocatâ: Huic
 e regione vii erectâ

imagines ex eadem materia conflata vestitu ad talos demisso decenter ornata, & manum mulieri porrigentem: Ad cuius pedes in ipsa basi peregrinam quadam, & inusitata, herba speciem enacti, quam quidem ubi ad aenei vestitus fimbriam excreverit, morbis cuiusque generis medicandi vim, & facultatem habere. Hanc statuum effigie Jesu exprimere dicunt; quam ad nostram usque aetatem manentem, ipsi ad eam civitatem profecti, oculis cernebant. Nec plane mirum, eos qui ex gentibus prognati, a servatore, dum inter homines vivebat, beneficiis affecti fuissent, ista effecisse, cum & nos Petri, & Pauli Apostolorum, & Christi etiam ipsius imagines, in picturis, colorum varietate expressas, conservatasque aspexerimus.

handen boozwaerts oprstekende/ by mantelre van pemandt die bidt. Recht ober dit beeldt/ is opgherecht noch een ander van een manns persoon npt de selbe materie / versciert wiesende met een kleedt hanghende tot de voeten toe/ ende ghebende de handt aen de vrouwe. Men de voeten van dit beeldt/ te weten in den pedestael/ verstaen wy/ dat groept eene sekere soorte van een byemt / ende onghetwoonlijck krupt/ het welck/ soo het ghekomen is tot den boort van het koperen kleedt / heeft de kracht om te ghenesen alle soorten van siekten. Sy segghen dat dese statuwe een af-settel is van Jesus: Dat selbe beeldt / overghebleven zijnde tot onse tijden toe/ soo wy naer die stadt maeren gherepst / hebben wy met onse eyghen ooghen ghesien. Noch ten is soo wonder niet / dat die de welke npt de heydenen ghebozen waren / als sy van den Saeltighmaecker doen wy noch leefde onder de menschen / eenigh weldaet ontfanghen hadden / dierghelijcke dinghen ghemaecht hebben/aen-ghesien dat wy oock ghesien hebben de beelden van de Apostelen Petrus, ende Paulus, ende van Christus selve/ in schilderijen met verscheyden kleuren npt-ghedruckt/ ende bewaert.

Sozomenus. Anno 440.

Libro 5. Ecclesiastica Historia Capite. 20.

At Christiani postea, cum ejus fragmenta collegissent, in Ecclesia posuerunt, ubi etiam adhuc custoditur.

a Als den Apostael Julianus verstaen hadde / dat te Caesarea Philippi eene oprnemende beeltenisse Christi was / de welke daer gheset was van die vrouwe / die van Christo hande bloedt-loop herlost is gheweest/ heeft die ghebroken/ ende ter aerden gheworpen: Maer de Christenen hebben naederhandt de stucken vergadert / ende die gheset in de

van de Beelden, ende Beelden-dienst. 47
de Kercke / alwaer dese boozsepde statuten
noch betwaert wort.

Den H. Hieronymus. Anno 390.

In caput 4. Iona

a' **T**ijde de ghewoonte / de beelden bande
Apostelen te schilderen op de doeten / als sijn
bikers / etc.

^a In cucurbitis
vasculorum solentA-
postolorum imagi-
nes adumbrari.

Aurelius Prudentius. Anno 390.

Hymno de S. Cassiano.

b **A**ls ick ben ghekomen binnen de stadt
van Roomen, ick hebbe mi ter aerde ghe-
smeten booz het graf daer **H.** Lichaem
van den Martelaer Cassianus in rust: Ende
soo ick mijne ooghen hadde gheslaeghen om
hoogh / hebbe recht ober mi ghesien het ge-
schildert beelt van den Martelaer / met vee-
le wonden / alle de lidt-maeten ghescheurt /
ende het vel met klepne steerckens doozhac-
kelt / rontsom hem waeren upt-ghebzucht
ontallijcke kinderen de welcke (een specta-
kel ellendig om sien!) sijn heel lichaem dooz-
staecten met klepne pziemkens / &c.

^b Hic mihi cum
petereim, te rerum
maxima Roma, Stra-
tus humi, tumulo ad-
volvebar, quem sa-
cer ornat Martyr, di-
cato Cassianus cor-
pore. Erexī ad cælum
faciem, stetit obvia
contrà Fucis colorū
picta imago Martyris
Plagas mille gerens,
totos lacerata per ar-
tus Ruptam minutis
præferens punctis cu-
tem Innumeri circū
pueri, (miserabile vi-
sū) Concessa parvis
membra figebant
stylis, &c.

Den selven.

Hymno de S. Hyppolito.

c **O**p den muet staet de martelle van den
H. Hyppolytus upt-ghebzucht met alle haere
omstandigheden / het beelt van den Marte-
laer staet met schoone coleuten gheschildert
op't graf / verthoonende sijne bloedighe / en-
de van een gherrocken lidmaeten: Daer in
hebbe ick ghesien de steenen / ende de dooz-
nen besproept met sijn bloedt / ende de kon-
stighe hant vanden schilder hadde dese groe-
ne

^c Exemplar sceleris
paries habet illi-
tus, in quo, multico-
lor fructus, digerit
omne nefas. Picta su-
per tumulum species
liquidis viget ūbris.

Effigians tracti
membra cruenta viri
Rorantes Saxorum
apices vidi, optime
Papa.

Purpureasque no-
ras vepribus imposi-
tas.

Docta manus virides
imitando effingere
dumos.

Luserat, & minio
rosseoleo saniem, &c

• Trina manus va-
rijs operata decori-
bus illam Excoluit
byjugis, laqueari, &
mamore fabri, Pi-
ctor imaginibus di-
vina ferentibus ora.

• Nunc volo pictu-
ras fucatis agmine
longo Porticibus vi-
deas, paulumque su-
pina fatiges Colla,
reclinato dum per-
legis omnia vultu.
Qui videt hanc vacuis
agnoscens vera figu-
ris. Non vacua fidam
sibi patet imagine
mentem. Omnia na-
que tenet serie pictu-
ra fideli, Quae senior
scripsit per quinque
volumina Moles.
Quae gessit Domini
signatus nomine Je-
sus.

• At geminas, quae
sunt dextrae laevaue
patentes, binis histo-
rijs complet pictura
fidelis. Unam San-
ctorum complent sa-
era gesta virorum:
Job vulneribus ten-
tatus, lumine Tobith.

ne dooznen met het bloedt seer wel upt-ghe-
dzucht nae de natuere/ &c.

Den H. Paulinus. Anno 420.

Natali 9. de Sancto Felice.

a Dyz verscheyden handen hebbē de Kerc-
ke banden H. Felix verciert: de metser/ en-
de steen-houtwers met ghewelfsel / ende
marber/ den schilder met beelden in de welc-
ke upt-ghedzucht staen verscheyden heplige
persoonen.

Den selven.

Ibidem.

b Du versoecke ick op u/ dat gy eens utwe
ooghen om hoogh heft / ende besiet alle die
schilderijen/ de welke daer soo menighbul-
digh zijn in de galerijen bande Kercke ban-
den H. Felix. Die dit altemael siet / dooz de
enckele figueren komende tot de kennisse
der waerheydt / sal zijn ghetrouw ghe-
moet vermaecken met gheene enckele beel-
den: want in dese schilderijen staet ghetrou-
weljck / ende met goede orden afghebeelt/
al het ghene dat den ouden Moyses heeft ghe-
schreven in sijne eerste vijf boecken / ende al
het ghene dat den Heere Jesusghedaen heeft.

Den selven.

Natali 10. de Sancto Felice.

c De Gallerijen / de welke van twee zij-
den zijn / op den rechten / ende op den sin-
ken kandt / zijn vervolt met ghetrouwe
schilderijen van twee verscheyden histo-
rien. In de rene zijn af-ghebeeldt de sepren van
heplighe mannen/ als te weten van Job heel
doozwont / ende van den blinden Tobias.

In

Vande Beelden, ende Beelden-dienst. 49

In de andere zijn upt-ghedrukt de vrouwe-per-
soonen/onder andere/de vrome Judith, ende samen
de machtighe Coninghinne Esther.

Aff aliama
fexus minor
obtinet, in-
clyta Judith.
Qua simul
& regina po-
rens depin-
gitur Esther.

Den selven.

Ibidem.

Laet ons gaen in de Kercke vanden H. Felix, ende
bertwonderen de heylighe beeltenissen / die onse
booz-ouderg hebben achter gelaten/ ende laet ons
op dyp plaetsen lesen de twee testamenten/ &c. De
schilderijen hebben gelijk als eene nieuwe seught
aenghebrocht / aen de verouderde daeken / als sy
met bloemen zijn gheschildert gheweest van ver-
schepden coleuren.

Sanctasq;
feramur in
aulas, mire-
murque sac-
cras, vete-
rum munu-
menta, figu-
ras; Et tribus
in spatiis duo
testamenta
legamus, &c.
Et senibus
tectis, juve-
num pictura
nitorem.
Reddidit, in-
fuso vario-
rum flore co-
lorum.

Den H. Augustinus. Anno 420.

Desen H. Vader *De Consensu Euang. lib. 1. cap. 10.*
ghetuyghet dat t'sijnen tijde de Apostelen Petrus,
ende Paulus samen gheschildert werden met Chri-
stus: Ende *Lib. 22. contra Faust. Manich. cap. 73.* seyd
hy dat Abraham op vele plaetsen te sien was in
schilderije.

Beslyt.

Dit sal ghenoech wesen om onse Partye t'ober-
tuyghen/ dat-men ten tijde van onse boozouderg/
dat is / in de recht sinuighe Kercke vande eerste
400. jaren / de beelden vande heylighen stelde in't
publick. Tz in de Kercken, ghelijck den H. Basi-
lius ober derthien hondert en twintigh jaren ghe-
tuyghet / vande beelden vanden H. Barlaam: den H.
Gregorius Nyssenus ober derthien hondert en thien
jaren/vande beelden vanden H. Theodorus: Pruden-
tius, ober derthien hondert jaren / vande beelden
vanden H. Cassianus, ende Hyppolitus, Den H. Paulinus,
doek ober derthien hondert jaren vande beelden
vanden

Ⓜ

vanden H. Felix, van Job, van Tobias, van Judith, van Esther, van Jesus, &c. 'tZy dat de beelden uptghefelt wierden op de Merckten, ghelijck Eusebius ober vierthien hondert jaeren ghetuyghet van het beeldt vanden Propheet Daniel.

'tZy in de Saelen vande Paleysen, ghelijck den selven Eusebius ghetuyghet van het beeldt des Cruys.

'tZy op de ringhen, bekers, &c. ghelijck den H. Joannes Chrysoftomus, ober derthien hondert jaeren ghetuyghet vande beelden vanden H. Meletius.

'tZy op de Berghen, Valleyen, weggen, ende ober al ghelijck den selven Chrysoftomus ghetuyghet van het Cruys.

'tZy in publicke winckels, ende publicke galerijen, ghelijck Theodoretus, ober twaelf hondert en tachtentigh jaeren / ghetuyghet vande beelden vanden H. Simeon Stylita

'tZy op de straet, booz de deure van't huys ghelijck Eusebius, ende Sozomenus ghetuyghen vande statuwte van Christus, in de stadt van Cæsarea Philippi, &c.

Dit seggh' ick / is sonder twijffel meer als ghenoech / om onse Weder-partye t'overuyghen. Doch op dat de eenboudighe / ende ontwetende Ghemeynte klaer booz de ooghen soud' moghen sien / hoe dat de Roomsche Kercke op alle eentwen tot nu toe / aen haer selve altydt is ghelijck gheweest / ende ober-een-komende is / aengaende dit point / met de eerste recht-sinnighe Kercke / soo sal ick hier boozder noch voorstellen de vooznaemste leeraren / die nae de eerste 400. jaeren gheleest hebben / tot het jaer acht hondert oft daer ontrent / aenghesien datter sommighe schrybers van Partye worden ghebonden / die tot dien tydt toe de Kercke schijnen te houden booz recht-sinnig.

BYHANGHSEL.

Bewijs van het voorgaende uyt de Vaders die gheleest hebben nae de eerste 400. jaren.

Theodorus Lector. Anno 500.

Libro I.

a Edocia heeft van Jerusalem aen Pulcheria ghesonden het beeldt vande Moeder Christi, welck den Apostel Lucas hadde gheschildert.

a Pulcheria Eudocia imaginem matris Christi, quam Lucas Apostolus pinxerat, Hierosolymis misit.

Den H. Simeon Stylita, Anno 510.

Epistolâ ad Iustinum Imperatorem.

b De wijle wy sien / o Keeser Justine, dat nloe godbzuchtighe wetten ghebieden soodanighe menschen met de doot te straffen / de welcke het beeldt / oft statuwten van den Keeser ont-eeren; wat straffe sullen de Samaritanen verdienen / die nu onlanghs in onse Kercke gheballen zijn / ende met groote goddelooshepdt ont-eert hebben het beeldt ons Heeren / ende van sijne Moeder?

b Cum videamus pias vestras leges, eos qui imaginem, aut statuas Imperatoris ignominia afficiunt, extremo, & iusto mortis supplicio plectere, quâ tandem panâ puniendi sunt, qui in imaginem Domini nostri, ejusque matris infando facinore grassati sunt?

Anastafius Simaita, Anno 580.

Apud Damascen. Orat. 3. de Imaginibus.

c De Sarazijnen gheballen zijnde in de Kercke vanden H. Theodorus, hebben die op beelderley manieren ontheplight. Opeenen pyl gheschoren op het beeldt vanden boozepden Theodorus, ende dat ghequetst in

c In Templum S. Theodori ingressi Saraceni, omnibus illud sordibus fœdarunt. Quadam die unus eorum sagittam in S. Theodori contorsit imaginem, & ipsius humerum vulneravit. statimque

sanguis defluxit, & ad extremam usque imaginis partem decidit. Hæc imago sagittâ percussa adhuc superest, sagittaque vulnus habet, & vestigium sanguinis: multi autem eorum qui rem viderunt, & eo tempore fuerunt quo res hæc admiranda contigit, adhuc vivunt. Et ego ejus imaginem vidi, & quod vidi, monumentis mandavi.

de schouder / ende terstont isser bloedt uptgeloopen / het welck gebloeyt is tot het onderste deel van het beeldt. Dit beeldt is nu noch oberghebleven / ende behoudt de woude vanden pyl / ende de teekens van't bloedt. Dele van die/de welke de sake ghesien hebben / ende op dien tijdt waeren als het gheschiede / zyn noch in't leven. Ende ick selve hebbe dat beeldt ghesien / ende 'rghe- ne ick ghesien hebbe / hebbe ick ghestelt by gheschift.

Den H. Gregorius Magnus. Anno 590.

Lib. 9. Epist. 9. ad Serenum Massiliensem.

^a In locis venerabilibus Sanctorum depingi historias, non sine ratione vetustas admittit.

a 'Ten is niet sonder reden / dat onse booz' ouders hebben roeghelaten / dat men de historien der heylighen / schilderen soude in de eerweerdighe plaersen.

Den selven.

Epistolâ 111. ad Serenum.

^b Idcirco pictura in Ecclesiis adhibetur, ut hi qui litteras nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent.

b Daerom ghebruyckt men schilderijen in de kercken / op dat de ontwerende ten minsten die siende op de mueren / souden lesen / 'rgheue sy niet en kunnen lesen in de boecken.

Evagrius. Anno 600.

Lib. 4. Historia Ecclesiastica Cap. 26.

^c Cum Edesseni desperatione debilitati ferè succumberent, sanctissimam imaginem divinitus fabricatam, quam non hominum manus effinxerant, sed Chri-

c Als nu de Bozghers vande stad Edessa, belegert zijnde / wanhoopen van haer berlossinghe / sy brenghen te voorschyn / het alderheylighste beeldt / het welck niet dooz menschelijcke / maer dooz de goddelijcke handen ghemaect was / ende het welck
Christus

vande Beelden, ende Beelden-dienst. 53
Christus hadde ghesonden aen Abgarus, die
hem wenschte te sien.

Stus Deus Abgaro
(quandoquidem eū
videre cupiebat, mi-
ferat, proferunt, &c.

Beda. Anno 700.

De templo Salomonis cap. 19.

a Daer zijnder / die meynen dat het ver-
boden is door de wet Godts / beelden te sijn-
den / oft te schilderen / van menschen / van
eenighe ghedierten / oft andere dinghen / en-
de die te stellen in de Kercke / op den muer /
oft eenighe andere plaetse. Doch sy souden
veranderen van gheboelen / indien sy in-
dachtigh wierden / oft oberleypden de wer-
ken van Salomon, oft van Moyses. Want is't
saecken dat het gheoorloft is gheweest het
koperen serpent te verheffen op eenen
staeck / waerom en is het niet gheoorloft /
met schildertjen / de ghelooftighe indachtigh
te maecten / vande verheffinghe onses Sa-
lignmakers aen't Cruys / door het welck
hy de doode heeft verwonnen ? indien het
gheoorloft is gheweest twaelf kopere offen-
te maecten / in den tempel van Salomon,
waerom is het verboden te schilderen de
twaelf Apostelen : &c.

Synodus Trullensis. Anno 700.

Canone 82.

b Onder eenighe schildertjen vande eer-
weerdighe beeltenissen / wordt gheschildert
het Lam / 'twelck met den ringher vanden
voorzlooper gherhoont wordt / &c. Wy ghe-
bieden dat men in de plaetse van't Lam des
ouden Testaments / sal stellen de beeltenisse
van dien / die wegh-ncemt de sonden des
wereldts / dat is van Christus, Godt / en
mensch;

a Sunt qui putant
leges Dei prohibi-
tum, ne vel hominū,
vel quorumlibet ani-
malium, sive rerum
similitudines sculpa-
mus. aut depingamus
in Ecclesiā, aut parie-
te, aut alio quolibet
loco. Qui nequa-
quam hoc putarent,
si vel Salomonis opus
revocarent ad me-
moriā, vel certe
ipsius Moysis opera
considerassent. Si
enim licebat serpen-
tem æneum exaltari
in ligno, cur non li-
cet exaltationem
Domini Salvatoris in
cruce, qua mortem
vicit, ad memoriā
fidelibus pin. endo
reduci? Si licuit duo-
decim boves æneos
facere, quid prohibet
duodecim Aposto-
los pingere, &c.

b Inter nonnulla
venerabilium imagi-
num picturas, Agnus,
qui digito præcurso-
ris monstratur, de-
pingitur, &c. Ejus
qui tollit peccata
mundi, Christi Dei
nostri instar hominis
characterem, etiam in
imaginibus pro ve-

teri agno statui jubemus, ut per ipsum verbi Dei humiliatorem comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis ejusque passionis, & salutaris mortis deducamur.

mensch; op dat wy met het ghem odt begrypende de veroetmoedinghe van't Woort Godts / samen souden indachtigh worden / sijnen handel in't lichaem / ende sijn lyden / ende sijn salighe doot.

Stephanus II. Anno 760.

Epistolâ ad Pipinum, Carolum, & Carolomannum.

a Beneventani omnes generaliter se in hanc urbem conjungentes, resederunt juxta B. Joannis, & Pauli Apostoli, & ceteras Romanae, urbis portas, & omnia extra urbem praedia longe lateque ferro, & igne consumpserunt, domus omnes comburentes, pane ad fundamenta destruxerunt, Ecclesiam Dei incendunt, & Sanctissimas Sanctorum imagines in ignem projicientes, suis gladius consumpserunt.

a Alle die van Beneventum, samen spannen de in't ghemeyn / teghen dese stadt / hebben haere tenten neder gheslaghen ontrent de poozten van Roomen, namelijk die vanden H. Joannes, ende den H. Apostel Paulus; ende hebben het land hiet ontrent / wijdt ende breedt te vperre ende te sweerde overghegheben; s' hebben in brandt ghesteken alle de huysen / ende die vernielt tot den grondt toe: S' hebben mede de Kercke Godts ghebrant / ende werpende de salighe beelden der heylighen in het vper / hebben se die met haere sweerden vernielt.

Adrianus I. Anno 780.

Epistolâ ad Constantinum, & Irenem.

b In hanc usque diem venerandis ipsorum imaginibus, Ecclesiae nostrae ornatae, atque conspicuae sunt.

b Tot desen dagh toe zijn onse Kercken verciert / ende doozluchtigh met de eertweerdighe beelden vande Apostelen Petrus, ende Paulus.

Paulus Diaconus. Anno 790.

De gestis Longobardorum Libro 4. Capite 7. alias 5.

c Ariulphus equo desiliens, basilicam conspecturus intravit. Tunc orantibus

c Ariulphus springhende van sijn peerdt is ghegaen in de Kercke om die te besien; ende
als

vande Beelden, ende Beelden-dienst. 55
als de andere haeden / heeft hy beghinnen
te verwonderen de schilderijen vande selve
kercke.

aliis, ipse picturas
ejusdem Ecclesie mi-
rari cepit.

Synodus Nicæna, Anno 790.

Actione 7.

Wy besuypten dat men met alle neerstig-
hepdt / ende sorghe / de eerweerdighe / ende
heylighe beelden / de welke hy maniere / en-
de nae de forme van het eerweerdigh / ende
levendigh-makende Cruys ghemaect sijn /
'tzy met coeleuren / 'tzy van eenighe andere
materie / inde kercken Godts moet stellen /
ende houden : als oock mede op de heylighe
becten / op de kleederen / op de mueren / op
tafereelen / in besondere huysen / ende op
ghemeyne weggen ; Maer hoben al het
beeldt van onsen Heere / ende Godt / ende on-
sen Saligmaker Jesus Christus ; Daer naer
de beelden van onse onbeleckte vrouwe /
ende Moeder Godts / vande eerweerdighe
Engheleu / ende ten laetsten van alle heyl-
lighe mannen.

Definimus cum
omni diligentia, &
cura, venerandas, &
sanctas imagines, ad
modum, & formam
veneranda, & vivifi-
cantis crucis e colori-
bus, & tessellis, aut
alia quavis materia
paratas, dedicandas,
& in templis Dei, san-
ctis collocandas, ha-
bendaque: Tum in
sacris vasis, & vesti-
bus, tum in parieti-
bus, & tabulis, in a-
dibus privatis, viis
publicis. Maxime au-
tem imaginem Do-
mini & Dei nostri
Servatoris Jesu Chri-
sti: Deinde inteme-
ratae Dominae nostrae
Deiparae, venerando-
rum Angelorum, &
omnium deinde San-
ctorum virorum.

HET III. CAPITTEL.

Het voorgaende wordt bevestigt
met de bekentenisse van Partije
selve.

TEn eersten. Petrus du Moulin bekent in sijn
boeck / genaemt *Boulier*, &c. dat den H. Ba-
silus, die gheleest heeft ontrent het jaer 370.
in het Sermoen dat hy ghedaen heeft van
den H. Barlaam, de schilders prijst / om dat sy
desen Martelaer wel af-ghebeeldt hadden
in het midden van sijne tormenten.

④ 4

Item

Item, soo bekend hy dat den H. Gregorius Nyffenus mede dierghelyck verhael heeft in syne schriften.

Item, belijdt hy dat Prudentius ontrent het jaer Christi 390. ghewach maecht van beelden/die in de Kercke gheweest zijn.

Item, soo stemt hy ons toe / dat Paulinus, Bisschop van Nole, ontrent den selven tijdt/ binnen de Stadt van Nole heeft doen schilderen de historien van het oude testament/ende dat hy in synen brief tot Severus, seght / dat de beelden vanden H. Martinus, t' synen tijde waren in de Kercken.

Ten tweeden De Predicanten van Engelandt in de samen-komste van Hamptoncourt, ghebracght zijnde vanden Coningh Jacobus, oft het ghebruyck van het teeken des cruyts was gheweest vande tijden vande Apostelen/ende ten tijde van Constantinus den Keyser / ende soo sy hem hadden gheantwoordt dat jaer/soo heeft hy hier op gheseydt: Indien het van die tijden af is ghebruyckt gheweest, ick sie gheene reden waerom dat wy dat mede, nu ter tijdt, niet en ghebruycken.

Ten derden. De Chronijck-schrybers van Maeghdenburgh *Centur. 3. c. 6. pag. 121.* belijden dat Eusebius ontrent het jaer Christi a 326. seght *Lib. 7. c. 18.* dat hy ghesien heeft de beelden vande Apostelen Petrus, ende Paulus, ende van Christus self / de welke van sommighe gheloobighe in Ahen, waren bewaert gheweest.

b Item, dat Tertullianus, ontrent het jaer Christi 200. in *Apologetico*, schijnt te kennen te gheben / dat de Christenen, oft inde plaerse van hare publycke vergaderinghen / ofte in hare huysen het beelde des Cruys ghebruyckten/ende dat de Heydenen haer daerom berweten / dat sy dienaren des Cruys waren.

Item

a Scribit Eusebius lib. 7. cap. 16. vidisse se adseruari à fratribus aliquibus in Asia, imagines Apostolorum Petri & Pauli, ipsiusque Christi.

b Testatur in Apologetico Tertullianus, Crucis imaginem, seu in locis publicorum congressuum, seu domi privatim Christianos habuisse, judicare videtur. Ob hoc enim Echnici Christianis obiciebant, quod Crucis religiosi essent.

Item *Cent. 4 cap. 6. pag. 409. Sozomenus Lib. 5. c. 21.*
 a **M**aecht mentte van het bereyden der
 Beelden / den welcken oock gheschreben
 heeft / dat het Beeldt Christi, 'welck by de
 Stadt van Caesarea Philippi, van Julianus was
 ter aerden gheworpen / van de Christenen
 wederom is inde Kercke ghestelt ghewest.
 Van het Beeldt des Salghmakers by Be-
 rycus eene Stadt van Syrien, wordt ghewach
 ghemaecht van Athanasius in het boecken
 van het liden des Beeldts onses Heeren.
 Prudentius gheeft oock te kennen / dat men
 pleeght in de Kercken te stellen de Beelden
 in de welcke uyt-ghedrukt was het liden
 der Martelaren.

Item *Centur. 5 Cap. 6. pag. 645. & 725.* b **B**e-
 liden is dat de Christenen van dese eentwe/
 haer beste hebben ghedaen / om de Kercken
 te bereyden met schilderijen / gonde vae-
 ten / &c. Ende dat in de Kercke van Constan-
 tinopelen is gheweest een silveren Beeldt/
 vande kribbe ons Heeren : want Chrystosto-
 mus seyt: Och oft ick mocht sien die kribbe, in de
 welcke den Heere gheleghen heeft ! want wy Chri-
 stenen hebben, als tot meerdere eere, wegh-gheno-
 men, die van aerde ghemaecht was, en wy hebben in
 de plaetse ghestelt eene silvere. Ende een wep-
 nigh daer naer : Ick en veroordeele die niet, de
 welcke dit uyt eerbiedinghe hebben ghedaen, want
 ick en veroordeele die niet, de welcke gonde vae-
 ten hebben ghemaecht in de Kercke. *Homil. de Na-
 tivit. Dom. Tom. 20.* Dat daer oock is gheweest
 het Beeldt vande Maghet Maria, vanden
 Apostel Lucas gheschildert / vooz het welck
 Pulcheria eene Kercke ghebouwt heeft / ghe-
 trupht *Nicephorus Lib. 14. c. 20. Antoninus Tit. 10.
 cap. 12.* maecht oock mentte van eene mar-
 bere statuwe / op welcker 'esop een cruyss
 vande selve materie soude gestelt zijn. Theo-
 dorus de Jonghe heeft oock een gouden
 5 kruys

a *Meminit orna-
 menti imaginum So-
 zom. lib. 5. cap. 21. qui
 effigiem mulieris ha-
 morthoistæ, & Christi
 Salvatoris apud Cæ-
 saream Philippi à Ju-
 liano dejectam, a
 Christianis in Eccle-
 sia rursus colloca-
 tam fuisse scripsit. De
 imagine Salvatoris
 apud Berytum Syriae,
 est apud Athanasium
 in libello de passione
 imaginis Domini in-
 dicat & Prudentius
 imagines represen-
 tantes Martyrum pas-
 siones in templis col-
 locari solitas.*

b *Templa autem
 ipsa picturis, vasis au-
 reis, & aliis rebus et-
 iam immodicè orna-
 re, atque locupletare
 studuerunt. In Eccle-
 siâ Constantinopoli-
 tanâ videtur imago
 fuisse argentei præse-
 pis, ita enim inquit
 Chrystostomus: O si
 mihi liceret videre
 illud præsepe in quo
 Dominus jacuit! nam
 nos Christiani quasi
 pro honore tulimus
 luteum, & posuimus
 argenteum. Et paulo
 post: Non condemno
 eos qui honoris cau-
 sa fecerunt: Neque
 enim illos condem-
 no qui in templo fe-
 cerunt vasa aurea in
 Homil. de Nativit.
 Dom. Tom. 2. Ibi-
 dem fuisse imaginem
 Mariæ Virginis, ab
 Apostolo Luca depi-
 ctam, cui templum
 struxerit Pulcheria*

auctor est Nicephorus lib. 14. Cap. 1. Meminit & Antonius cuiusdam erectæ statuæ marmoreæ, in cuius summitate Crux ex eadem materia posita dosita fuerit Tit. 10. C. 12. Hierosolymam Theodosius posterior auream crucem misit ponendam in loco Calvariæ si Nicephoro lib. 14. c. 9. creditur, Romanam igitur Ecclesiam imagines habuisse ex platina constat. Scribit enim Valentinianum supra confessionem Petri, auream Salvatoris imaginem gemmis distinctam collocasse. Statuit & Leo Papa, præter alia, ut quicumque imagines Sanctorum inhonestè tractaret, à Communione piorum arceatur.

krups ghesonden nae Jerusalem, om dat te stellen op den bergh van Calvarien. Indien men ghelooft aen Nicephorus Lib. 14. Cap. 9.

b Item. Dat de Roomsche Kercke beelden heeft ghehadt blijktt upt Platina, want hy schryft dat Valentinianus op de Capelle vanden H. Petrus ghestelt heeft een gouden krups onderscheyden met peerlen. Daer-en-boven soo heeft den Paus Leo ghestelt / dat alle de ghene die de beelden der Heplighen souden mishandelen / af-ghescheyden souden worden vande Ghemeente.

Besluit.

W' hebben upt de Schryfture dat Moyles, ende Salomon, dien door het bevel Gods / desen naer het exempel van Moyles, sonder eenigh cryps ghebodt / de beelden hebben upt-ghestelt in't publick / als te weten op't belot / in den tempel / op de straten / soo wanneer dat de Arcke wierdt omghedraghen samen met de beelden der Enghelen.

W' hebben het oudt ghebruyck dics-aengaende / vande eerste rechtsinnighe Kercke / soo Grieksche / als Latijnsche / dat is vande eerste 400. jaren.

W' hebben noch daer-en-boven tot ons hoordeel de volghende eenwen / de welke hier in / de rechtsinnighe Kercke hebben nae-gevolght.

W' hebben ten laetsten de ghetuyghentissen van onse eyghen Partye, dat de Oudt-vaders vande eerste eenwen / ende Historischrijvers segghen / dat men t'haeren tijde dit selve ghebruyck heeft ghepleeght : Ergo soo zyn wy van alle kanten versikert / dat dese ghetwoonte niet alleen niet berispelijck is / maer oock goet / prijsbaer / ende loffelijck. Want al-hoe-wel de Chronijck-schry-

vande Beelden, ende Beelden-dienst. 59
schrybers van Maeghdeburgh, hier en daer in twijf-
felachtighepdt schynen te trecken / en vooz fabels
te houden / 'tghene onse vooz-ouders dies aen-
gaende verhalen / dat en moet niemant stoozen /
'tis ons ghenoech dat sy belijden / dat dierghelijc-
ke verhaelen metter daet in de oude historie-schry-
bers / ende oudt. vaders / oock vande eerste 400.
jaren / te vinden zyn / want dit soo wesende / soo
hebben wy liever te ghelooen aen die voozse-
de Oudt. vaders / de welke ons dat hebben ach-
terghelaren vooz de waerhepdt / als aen de Chro-
nijck-schrybers van Maeghdeburgh, die sonder
'tminste fondament / dat willen upt-gheben vooz
fabels.

HET